HOE GEZOND IS HET OM TE VERBLIJVEN OP FORT ORANJE?

Een beschrijvende foto van de bewoners en hun directe leefomgeving

© GGD West-Brabant
Breda, maart 2017

Inhoud

Inleiding 3

1. Hoe is de situatie nu op de camping? 5

2. Aan de slag 6

2.1 Bewoners en leefbaarheid van de caravans in beeld brengen 6

2.2 Onderzoek leefomgeving (openbare ruimtes) & Inspectie Technische Hygiënezorg 7

2.3 Bewoners toeleiden naar zorg 7

3. Wat hebben we gezien en gehoord? 8

3.1 Bewoners in beeld 9

3.2 Gezondheids- en sociaal-maatschappelijke situatie 11

3.2.1 Gezondheid en welzijn 14

3.2.2 Inkomen 16

3.2.3 Mate van eigen regie 17

3.2.4 Huisvesting 19

3.2.5 Leefomgeving 22

3.3 Hoe komen bewoners op Fort Oranje terecht? 25

4. Conclusie & Trends 27

4.1.1 Ervaringen in toeleiding naar zorg 28

4.2 Huisvesting/ binnenmilieu 30

4.2.1 Hoe gezond is het om te verblijven in de caravans op camping Fort Oranje? 30

4.2.2 Waar zitten de risico's? 30

4.3 Leefomgeving 31

4.3.1 Hoe gezond is het om hier te wonen? 31

4.3.2 Waar zitten de risico's? 32

4.4 Algemene conclusie 32

4.5 Ethische dilemma's rond humaniteit 33

5. Vervolg: "We laten niet meer los" 35

BIJLAGEN

BIJLAGE 2: Checklist per caravan 38

BIJLAGE 2: Wat hebben we gedaan? 40

BIJLAGE 3: Rapportage Technische Hygiënezorg 45

Inleiding

Dit rapport is een beschrijvende foto en biedt een actuele blik op de wereld achter de slagboom van camping Fort Oranje in Rijsbergen, gezien door de ogen van GGD-medewerkers en professionals van partnerorganisaties. In 2014 hebben we de leefsituatie van een groep bewoners in beeld gebracht. We zijn geschrokken van wat we toen aantroffen.
Met dit rapport brengen we een grote groep bewoners in beeld. Wederom troffen we situaties aan die te beschrijven zijn met woorden als complex, schrijnend, uitzichtloos. Het gaat mij niet in de koude kleren zitten, als ik de verhalen van collega's hoor. Hiermee leggen we een maatschappelijk probleem bloot waar geen pasklare oplossingen voor zijn. De leefbaarheid voor de bewoners van Fort Oranje moet worden vergroot zodat ze beter mee kunnen doen. Want wie meedoet, is gezonder en gelukkiger. En wie gezond en gelukkig is, doet beter mee.
Het is onze verantwoordelijkheid om hiervoor alles te doen wat binnen de mogelijkheden van een publieke gezondheidsdienst ligt: 'We laten niet meer los'. Dit vraagt van alle betrokkenen om 'buiten de lijntjes te kleuren' en op zoek te gaan naar nieuwe wegen voor betere leefomstandigheden voor de bewoners.
Afgelopen maanden hebben we intensief samengewerkt met de collega's van zorg en veiligheid. Dank jullie wel!

Annemieke van der Zijden
Directeur Publieke Gezondheid regio Midden- en West-Brabant / West-Brabant\

3.3 Hoe komen bewoners op Fort Oranje terecht?

In de gesprekken is er met de bewoners vooral gesproken over de huidige situatie. In veel gevallen rijst de vraag hoe deze mensen uiteindelijk op de camping terecht gekomen zijn. Hoewel ieder verhaal anders is, zijn er een aantal routes te herkennen.

De volgende routes zijn genoemd door bewoners:

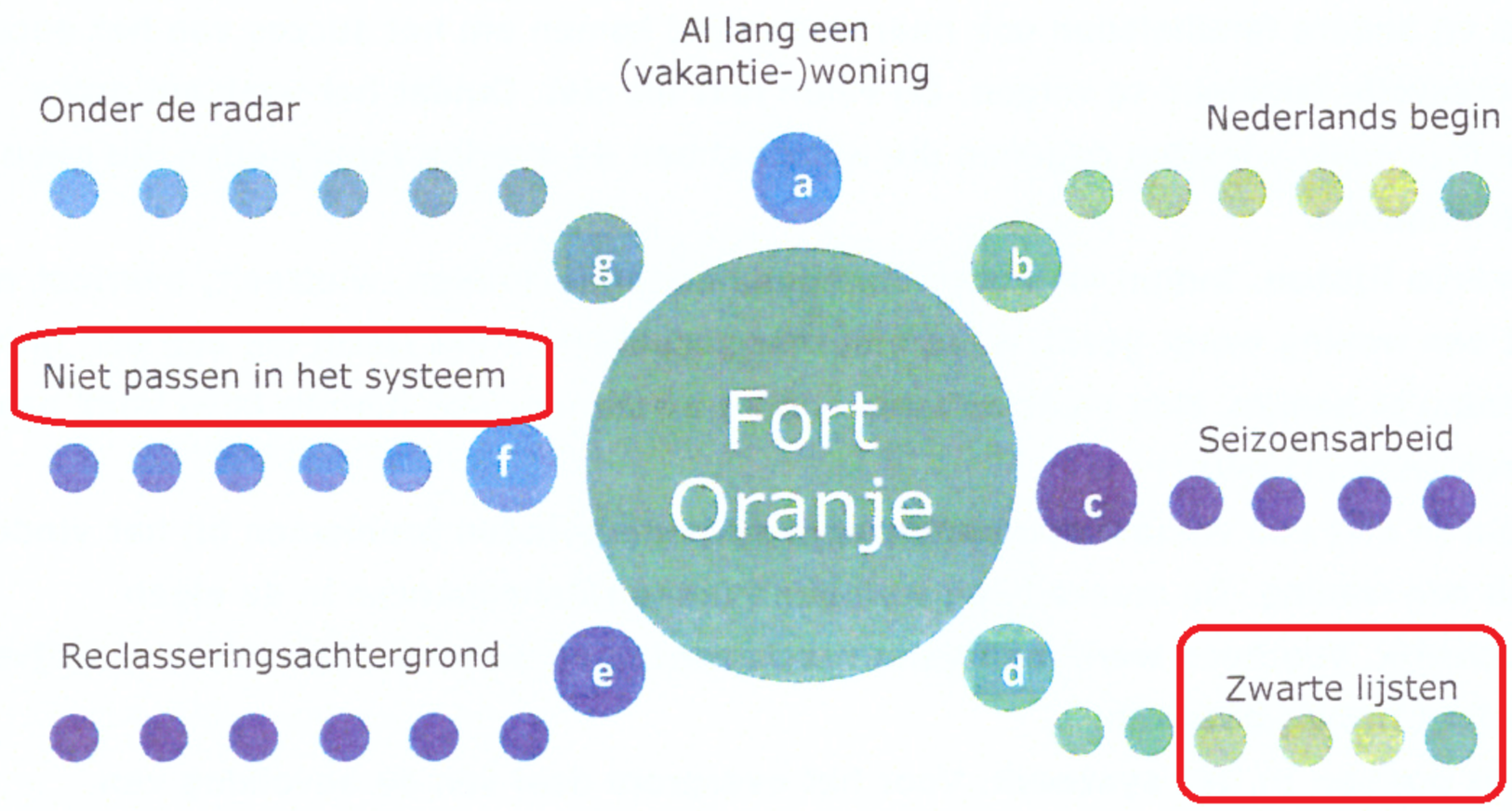

a. **Bewoners die een lange periode een caravan in het bezit hebben** waar men veel plezier aan beleeft. Sinds jaren gaat de camping achteruit, maar het 'eigen straatje' blijft goed en vertrouwd. Als men de caravan wil verkopen waar men zo trots op is, wordt het lastiger hier een goede prijs voor te krijgen. Men sluit de ogen voor de rest van de camping, en maakt er het beste van.

Een Nederlands stel van middelbare leeftijd woont met een andere familie in verschillende caravans op de camping. Allen willen ergens in Nederland op een woonwagenkamp wonen, fijn met andere familie om zich heen. De caravans zijn netjes, inkomen is geregeld. Het regelen van een betaalbare plek elders lukt hen niet. 'Omdat we van Fort Oranje komen zijn we nergens meer welkom'.

b. **'Nederlandse begin'**; Roemeense droom. De situatie in Roemenië kwetsbaar met weinig perspectief. Het beeld leeft dat men het in Nederland veel beter kan hebben. Er zijn meer kansen. Hiervoor wil men een verblijf op Fort Oranje als opstap gebruiken naar de Nederlandse maatschappij en kansen.

c. **Seizoenarbeid**. Arbeidsmigranten werken in de agrarische sector rondom Zundert. Zij worden via uitzendbureaus in Roemenië geworven. In grote getallen mogen mensen uit Roemenië en Polen op proef komen werken en de boer selecteert bepaalde werknemers. De overige migranten hebben moeite ander werk en andere

woonruimte te vinden. Wat ook voorkomt is dat men op een gegeven moment niet alleen maar zoekt naar werk in de regio Zundert maar ook daarbuiten. We komen Oost Europeanen tegen die werken in Rotterdam, Den Haag, België e.d. Ze vertrekken vroeg en komen laat thuis. Grootouders, oudste kinderen uit het gezin passen dan op de kleine kinderen omdat ouders dan werken.
Een arbeidsmigrant die succesvol in Nederland is, laat de rest van zijn gezin overkomen om hier een leven op te bouwen. Dit kan tot gevolg hebben, dat broer, zus en andere familieleden ook naar Nederland komen om het succes van het eerste succesvolle familielid te volgen. Bij velen lukt dit niet. Omdat het vaak om grote families gaat, voorzien degenen die werk hebben de overige familieleden die geen werk hebben.

d. **Zwarte lijsten**. Indien men door omstandigheden (schulden, wietteelt, overlast etc.) uit een woning wordt gezet, al dan niet met schulden is het lastig om aan een nieuwe woning te komen. Men staat op zwarte lijsten waardoor een nieuwe kans vaak pas na jaren weer mogelijk is.
e. Mensen met een **reclasseringsachtergrond** ondervinden problemen bij het vinden van een woning. De maatschappij wil geen (zeden)delinquenten in de eigen woonwijk. Voorheen werd men vanuit reclassering op de mogelijkheid tot verblijven op Fort Oranje gewezen.
f. **Niet passen in het systeem**. Voor het overgrote deel van de bevolking van Nederland is het Nederlandse zorgsysteem toegankelijk en bruikbaar. Voor een kleine groep geldt dat het systeem niet past vanwege de complexiteit: vele loketten, drempels in de toegang en bureaucratische barrières. Dit geldt vooral voor bewoners met een licht verstandelijke beperking/ laag IQ. Men belandt keer op keer in eenzelfde (vaak uitzichtloze) situatie. Ook armoede is vaak een gevolg van het 'niet passen' in het systeem. Het is Fort Oranje of op straat leven.
g. Bewoners die bewust **onder de radar** van de maatschappij kansen zien voor criminele activiteiten. Men ziet mogelijkheden in de 'eigen wereld met eigen regels' van Fort Oranje. Er is veel en makkelijke toegang tot kwetsbare bewoners die beïnvloedbaar zijn, bijvoorbeeld vanwege hun schulden of beperkte verstandelijke capaciteiten.

Twee jonge Roemeense vrouwen (23 en 25 jaar) wonen met een oudere man in een caravan. Tijdens het gesprek gaat de man weg. De 25 jarige vrouw heeft de afgelopen 7 jaar zowel op camping Fort Oranje als op een camping in Ulvenhout gewoond. Ze heeft 2 kinderen die door de week bij haar ex-man zijn en in het weekend bij haar. Haar kinderen gaan in Rijsbergen naar school. Wel drie keer vertelt ze dat ze werkt bij een inpakbedrijf in Rijsbergen. De vrouw maakt een angstige en onmachtige indruk. Ze geeft aan hulp te willen vanuit het spreekuur. De man stapt weer binnen. Het gesprek wordt afgerond. Er werd geen mogelijkheid ervaren het gesprek met de andere vrouw aan te gaan.

4. Conclusie & Trends

4.1 Topje van de ijsberg in beeld van de gezondheids- & sociaal-maatschappelijke situatie

In 2014 is een kleine groep gezien (28 caravans). In 2015 en 2016 zijn er, dankzij een integrale controle, het wekelijkse spreekuur op de camping en de extra onderzoeken door de jeugdgezondheidszorg, duidelijk meer bewoners en met name kinderen in beeld gekomen. Tijdens de integrale controles in januari en februari 2017 is de groep bewoners in beeld fors uitgebreid. Alles tezamen geeft geen totaal beeld van alle bewoners maar wel een voldoende beeld voor een gedragen en onderbouwde conclusie. Zie onderstaand figuur.

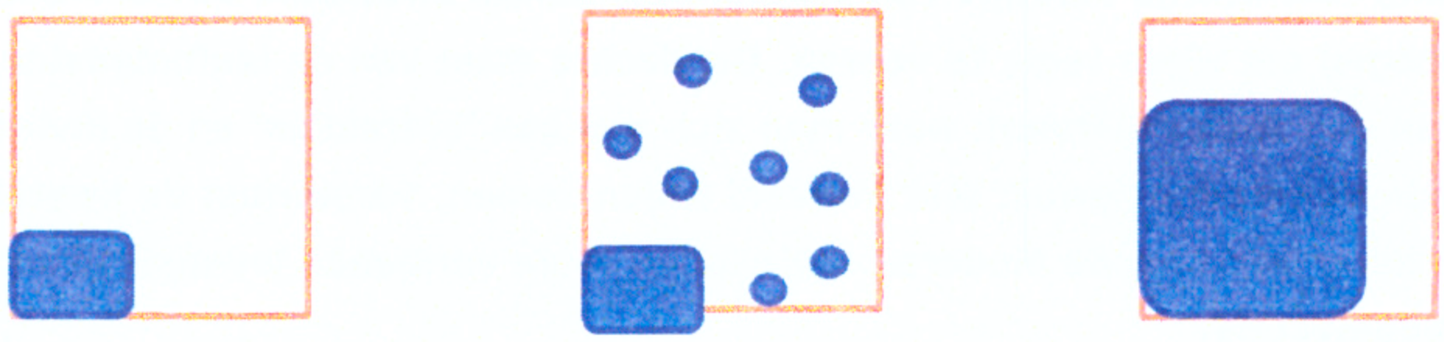

2014 2015-2016 2017

We concluderen dat de gezondheids- en sociaal maatschappelijke situatie in 2017 zeker niet verbeterd is ten opzichte van 2014. Er zijn individuele bewoners geholpen maar de gezondheids- en maatschappelijke situatie voor de brede groep bewoners is niet veranderd[5]:

- in 97 situaties (59%) vragen bewoners om hulp in het eerste gesprek;
- de bewoners van 106 caravans (65%) hebben problemen benoemd in het eerste gesprek;
- de Roemeense bewoners van 17 caravans (27%) hebben op korte termijn hulp nodig, voor de Nederlandse bewoners geldt dat in 11 situaties (21%) op korte termijn hulp nodig is;
- de bewoners van ten minste 41 caravans (25%) ervaren financiële problemen;
- de bewoners van 47 caravans (29%) uiten in het eerste contact problemen op huisvesting.

Uit een reflectiegesprek van deze resultaten met de groep professionals blijkt dat zij de percentages uit de bevindingen als laag ervaren. Als verklaring hiervoor wordt genoemd dat het een onderzoek betreft op basis van eerste gesprekken, een beschrijvende foto.

Quote: 'Het is jammer dat niet de complete situatie van alle bewoners, voortkomend uit intensief contact met hulpverleners, geschetst kan worden. Dan zou er nog veel meer aan het licht komen'.

[5] Zie paragraaf 3.2 'Gezondheids- en sociaal maatschappelijke situatie'

Er ligt erg veel puin, vuilniszakken en los afval wat kan leiden tot risicovolle situaties voor kinderen die spelen. Ook zijn onveilige/rotte onbewoonde caravans zijn mogelijk toegankelijk voor spelende kinderen. Daarnaast kan het afval ongedierte aantrekken wat leidt tot hygiënische/infectieziekten risico's. Verder is de staat van onderhoud van de caravans een zorg. De indruk is dat het slechte onderhoud leidt tot slechte woonomstandigheden, slechte luchtkwaliteit en brandveiligheidsrisico.

4.3.2 Waar zitten de risico's?

- Aan de leefomgeving zijn risico's op ongelukken verbonden en gezondheidsrisico's voor spelende kinderen, zowel fysiek, chemisch als biologisch en hygiënisch.
- Lekkages van milieuverontreinigende stoffen uit bijvoorbeeld het witgoed en auto's met lekkende olie zijn een risico op verontreiniging milieu en vormen mogelijk een risico bij directe en indirecte blootstelling aan personen.
- Blootstelling aan asbest is ongewenst. In 2014 heeft GGD geadviseerd over bodemverontreiniging met asbest. Het is onbekend of dit advies is opgevolgd. Daarnaast zijn op diverse locaties op het terrein situaties zichtbaar met puin en plaatmateriaal waarbij mogelijk asbest in het spel is.
- Er is veel huisvuil en vuilniszakken met resten etenswaren aanwezig. Deze kunnen ongedierte aantrekken met het bijbehorende risico op infectieziekten.

4.4 Algemene conclusie

Ook in 2017 blijft de conclusie dat op basis van onderzoeken die de GGD West-Brabant met partners heeft uitgevoerd dat het ongezond is om op camping Fort Oranje te wonen.

Het is ongezond vanwege de vaak slechte gezondheids- en sociaal maatschappelijke situatie van bewoners, de veiligheidsrisico's van de leefomgeving, in het bijzonder voor kinderen. Dit wordt versterkt doordat professionals zien dat bewoners vastlopen in het zoeken van oplossingen voor vaak complexe problematiek. Het ontbreekt hen aan perspectief.

GGD West-Brabant vindt het schokkend en onaanvaardbaar dat mensen in Nederland in deze erbarmelijke omstandigheden leven.

De conclusie van het onderzoek in 2014 is afgesloten met de humanitaire vraag:
Is wat aangetroffen en vernomen is in overeenstemming met de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM)?

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM). De UVRM is de eerste internationale bevestiging van de universaliteit van mensenrechten. Alle mensenrechten zijn universeel, wat betekent dat mensenrechten gelden voor ieder mens op de wereld.

Artikel 25

1. Een ieder heeft recht op een levensstandaard die hoog genoeg is voor de gezondheid en het welzijn van zichzelf en zijn gezin, waaronder inbegrepen voeding, kleding, huisvesting en geneeskundige verzorging en de noodzakelijke sociale diensten, alsmede het recht op voorziening in geval van werkloosheid, ziekte, invaliditeit, overlijden van de echtgenoot, ouderdom of een ander gemis aan bestaansmiddelen, ontstaan ten gevolge van omstandigheden onafhankelijk van zijn wil.
2. Moeder en kind hebben recht op bijzondere zorg en bijstand. Alle kinderen, al dan niet wettig, zullen dezelfde sociale bescherming genieten.

Drie jaar later trekken we op basis van de bevindingen uit het onderzoek van maart 2017, en ervaringen uit de periode tussen januari 2014 en maart 2017 een conclusie.

GGD West-Brabant concludeert dat de leefsituatie en leefomgeving van een deel van de bewoners van Fort Oranje niet in overeenstemming is met de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

4.5 Ethische dilemma's rond humaniteit

Voor bepaalde groepen mensen is de Nederlandse maatschappij en bijvoorbeeld het zorgsysteem, te complex ingericht. Het systeem kenmerkt zich door veel en complexe regelgeving met bijbehorende bureaucratie en schotten tussen beleidsterreinen vanuit overheid en organisaties. Er wordt bijvoorbeeld uitgegaan van een bepaalde mate van geletterdheid en digitale vaardigheden. Dit legt grote druk op het zelf oplossend vermogen van mensen en op hun sociale netwerk dat als eerste vangnet fungeert bij problemen. Voor mensen die door allerlei oorzaken niet in ons maatschappelijk systeem passen, is het heel moeilijk een plaats te vinden in onze samenleving en ligt armoede op de loer.

- Voor gemeenten lijken de mogelijkheden om deze groepen structureel te laten aansluiten bij de maatschappij beperkt. Vanuit onmacht worden campings zoals Fort Oranje in stand gehouden omdat ze voorzien in een behoefte.
- Armoede leidt tot uitsluiting en uitsluiting leidt tot armoede. Armen hebben veel aan hun hoofd; zij zijn overbelast met zorgen en stress. Armoede is geen tijdelijk probleem en kan niet op de eerste plaats aan de arme zelf worden verweten. Oplossing van armoede vereist armoedebeleid door de gemeenten dat de positie van armen structureel verbetert.[8]

[8] Structureel is ongeveer één miljoen Nederlanders arm. De samenstelling van armoede verandert. Het armoederisico is hoog onder mensen met een bijstandsuitkering, uitkeringsgerechtigden, eenoudergezinnen en is sterk toegenomen onder zelfstandigen. De working poor vormen nu ruim veertig procent van alle arme mensen in Nederland. De armoedepercentages onder migranten uit de nieuwe lidstaten zijn hoger dan onder niet-westerse migranten. Bron: http://www.socialevraagstukken.nl/race-to-the-bottom/

- Bewoners hebben vaak al een lange hulpverleningscarrière achter de rug en verkeren in een schijnbaar uitzichtloze situatie. Hiernaast heeft de camping heeft een hoge concentratie van problematiek. Dit stelt nieuwe eisen aan de reguliere hulpverlening en heeft verdieping nodig om dermate complexe problematiek aan te pakken. Hoe komen we tot een 'anders effectieve aanpak' die recht doet aan de behoeften van specifieke doelgroepen?
- Werkplein Hart van West-Brabant is de regionale uitvoeringsorganisatie voor werk en inkomensondersteuning voor de gemeenten. Criteria om in aanmerking te komen voor bijvoorbeeld een uitkering en vergoedingen zijn uitgewerkt voor grote groepen (gemiddelde) burgers. Hoe kan worden omgegaan met de behoefte aan maatwerk en flexibiliteit voor de specifieke doelgroepen zoals wonend op camping Fort Oranje?
- Ook voor woningbouwcorporaties geldt dat het vinden van aansluiting bij deze doelgroepen moeilijk is. Zo is het bijvoorbeeld voor veel bewoners lastig om te voldoen aan de criteria om in aanmerking te komen voor een woning. Dit is begrijpelijk maar tevens ook belemmerend voor het vinden van een veilige plek in de maatschappij. Waar liggen de kansen voor specifieke doelgroepen om door te stromen naar een reguliere woning? Hoe worden zij begeleidt om de kans op het succesvol verblijven op een nieuwe plek te vergroten?

Het lijkt erop dat er toevluchtsoorden nodig zijn in onze maatschappij. Camping Fort Oranje is voor bepaalde groepen mensen een toevluchtsoord. Echter, dit toevluchtsoord heeft zodanig slechte leefomstandigheden dat het naar opvatting van de GGD West-Brabant beneden de Nederlandse levensstandaard ligt.

De bevindingen van deze beschrijvende foto laten de schaduwkant zien van landelijk beleid op zelfredzaamheid en het trage proces om te komen tot maatwerk in aanpak en ontschotting van overheid en organisaties in onze maatschappij.

5. Vervolg: "We laten niet meer los"

Om een volgende stap te kunnen zetten naar een leefbare situatie voor de bewoners van Fort Oranje moet door de gemeente en betrokken partijen een tweetal fundamentele vragen worden beantwoord.

- Wie is eigenaar van het vraagstuk?
- Wat doen de hulpverleners precies en wat is hun opdracht naar de bewoners toe?

Hierop vooruitlopend schetsen we als GGD wat in onze ogen nodig is:
GGD West-Brabant wil een gezonde en veilige leefsituatie voor de bewoners op Fort Oranje. We nemen de verantwoordelijkheid en zetten ons samen met de bewoners en ketenpartners in voor een humaan perspectief, met name voor de kinderen. We doen wat binnen de mogelijkheden van een publieke gezondheidsdienst ligt om de leefomstandigheden van de bewoners te verbeteren.

De nadruk en investering van de overheid in de aanpak op Fort Oranje ligt nu vooral op de repressieve kant en is gericht op ondermijning en criminaliteit in Brabant. De aandacht voor de gezondheid- en sociaal maatschappelijke kant (van vaak kwetsbare bewoners) is onderbelicht.

Biedt verbreding van een deltaplan, gericht op de aanpak van criminaliteit in Brabant, kansen voor de verbetering van de leefbaarheid?

In een gesprek over deze thematiek met een kinderrechter, een hoogleraar kinderrecht, lid van College van de Rechten voor de Mens, hoogleraar bestuurskunde die onderzoek doet naar (lokale) democratie en naar ondermijnende criminaliteit, de directeur van GGD GHOR Nederland en de directeur Publieke Gezondheid Midden- en West-Brabant is hierop bevestigend geantwoord. Het biedt kansen voor een brede aanpak ter verbetering van de leefbaarheid vanuit gezondheid- en sociaal maatschappelijk perspectief.

Een vervolgaanpak bevat de volgende kernelementen:

- Versterken van de veerkracht van bewoners
  - 'Gebruik de goede wil van mensen die er ook wonen'. Experimenteren met participatie en empowerment van campingbewoners via het versterken van sociale cohesie en krachtgericht werken, bijvoorbeeld via een groepsgewijze aanpak gebaseerd op een innovatietraject GGD West-Brabant "Leren van Afrika". Inspiratiebron bij deze vernieuwing zijn succesvolle programma's die in de ontwikkelingssamenwerking worden ingezet om het welbevinden van kinderen, jongeren, ouders en gemeenschappen in armoede te verbeteren.
- Meer capaciteit en innovatie vanuit zorg en welzijn vanuit een meerjaren- aanpak

- Ontwikkeling van een vergelijkbare lange termijn aanpak gericht op multi-problematiek zoals de Top 600 aanpak in Amsterdam . Verdergaande inhoudelijke samenwerking tussen sociaal domein, veiligheid en huisvesting.
- Aanpak specifieke doelgroepen en verbreding netwerk, zoals mensen met een licht verstandelijke beperking, arbeidsmigranten, ex-gedetineerden, mensen met psychiatrische diagnoses.
- Inzetten en uitbreiden van de bestaande netwerken (lokaal, regionaal en landelijk) ten behoeve van de aanpak multi-problematiek en daarbinnen de aanpak specifieke doelgroepen.

• Creëren van een veilige leefomgeving
  - Innoveren in samenwerking op het gebied van fysieke en sociale veiligheid met partijen zoals bewoners, betreffende organisaties, handhaving en Ruimtelijke Ordening.

• Minder criminaliteit
  - Innoveren in samenwerking op het gebied van signalering en advisering tussen sociaal domein en veiligheid.

• Analyse van routes naar Fort Oranje en hier conclusies en acties aan verbinden.
  - Aandacht voor en afspraken over nieuwe instroom van bewoners.
  - Controle door overheid op wie waar komt wonen.